

КАКВИ Себастиен
ЩЕ БЪДАТ Шарл
ФИЛОСОФИТЕ НА
УТРЕШНИЯ ДЕН?

Превод от френски
Лидия Денкова

СЪДЪРЖАНИЕ

Към българския читател	7
Въведение	9
Андре Конт-Спонвил	
Изкуството на съчетаното	13
Представяне	13
Разговор.....	36
Марсел Конш	
Мъдрост в действителност	99
Представяне	99
Разговор.....	109
Люк Фери	
Облогът на свободата	126
Представяне	126
Разговор.....	136
Жил Липовецки	
Любовта към конкретното	163
Представяне	163
Разговор.....	172
Мишел Онфре	
Тонът на свободомислието	196
Представяне	196
Разговор.....	211
Клеман Росе	
Трагичната радост	222
Представяне	222
Разговор.....	235
Библиография.....	252

КЪМ БЪЛГАРСКИЯ ЧИТАТЕЛ

Какви ще бъдат философите на утрешния ден? Странен въпрос на мястото на едно друго очаквано питане: *каква ще бъде философията на утрешния ден?* Времето на философските системи обаче отдавна е отминало и нито едно течение не доминира на преден план. Феноменологията, структурализмът или екзистенциализмът, белязали ХХ в., все още имат своите читатели в университетите, но не и извън тях. В годините след Втората световна война нещата стоят съвсем различно. Днес трудно си представяме мястото, което тези философски течения са заемали по онова време, тъй като са били схващани като средство за осмисляне и преобразуване на реалността. Няма *praxis* без *theoria*. Вече не сме убедени в това. Подобно на всички големи дискурси от 60-те и 70-те години философският дискурс бе засегнат от десакрализацията на авторитетите и установяването на едно масово консуматорско общество, движено от собствена динамика и често много по-заето с придобиването на материални неща, отколкото с овладяването на интелектуални дискурси. Но ако философията вече не е школа за образование, това не означава, че е изчезнала. В обществото, където все повече господства индивидуалистичната логика, философията на свой ред влиза в обсега на частното. Изправена пред едно задълбочаващо се усещане за загуба на ориентириите, философията остава опорна точка за много наши съвременници, които искат да живеят повече и по-добре и които знаят, че светът на предметите не им е достатъчен. Това обяснява успеха на някои философи – тези, на които тук давам думата.

Тази книга се появи най-напред в Квебек през 1999 г. със заглавието *Завършек на философския век*. Впоследствие, през 2003 година, беше преиздадена в Париж в *Livre de poche* без промяна. Българският превод е съобразен с известни модификации, които отчитат новата посока в мисленето на различните автори през последните години. Тук е поместена също, заедно с нова библиография, една оригинална беседа на Андре Конт-Спонвил, която замества беседата в първото издание, твърде много ориентирана върху въпроса за популяризацията във философията. Следователно модификациите преобладават и четейки целия текст, имам впечатлението, че става дума за различна книга. Дано тя има нов живот в България и помогне на българските читатели да открият за себе си френските философи, които ми се струват важни за разбирането на нашето време.

ВЪВЕДЕНИЕ

В основата на статуята на Огюст Конт на площада на Сорбоната в Париж в края на 90-те години можеше да се прочете: „Нито Конт, нито Спонвил“. Тези графити по свой начин изразяват едно от големите предизвикателства пред съвременната френска философия, а именно нейната популярност. Защото философията вече е в центъра на обществения живот: тя владее кафенетата, получава място във фирмите и дори се настанява в някои частни кабинети. Но най-учудващ е отзвукът, който среща сред широката публика, жадна за философски четива. Струва си да се запитаме на какво се дължи това увлечение, или по-скоро да попитаме самите философи, които най-добре могат да отговорят. Оттук следват шестте беседи с онези, за които се смята, че – заедно с неколцина други, разбира се – са направили възможен подобен успех. Беседите припомнят теориите на питаните автори и косвено засягат въпроса за настоящия успех на философията. За да могат читателите максимално добре да разберат логиката на въпросите и отговорите, сметнах за добре да дам навсякъде кратко въведение в мисленето на всеки от шестимата автори, така че да се схване и теоретичното разнообразие на нашата епоха. Накрая ми се стори оправдано всеки от интервюираните автори да оцени приноса на своите събратя, така че беседите да се свържат помежду си. Резултатът от подобен „дебат“ е понякога учудващ, често предвидим, но никога не е скучен. Нека читателят прецени...

Може, разбира се, да се възрази срещу избора на точно тези шестима философи. Да се обединят в едно и също произведе-

ние, и то, да кажем, схематично, един ученик на гърците (Марсел Конш), един спинозист (Андре Конт-Спонвил), един кантианец (Люк Фери), двама ницшеанци (Мишел Онфре и Клеман Росе) и един последовател на Токвил (Жил Липовецки) може наистина да бъде учудващо. И вероятно в този случай би трябвало да се позова на доводите на сърцето... Шестимата автори обаче са много по-близки, отколкото се мисли – и несъмнено по-близки, отколкото си представят те самите. Според мен те се доближават по три пункта. Най-напред всички те, макар и по различен начин, отхвърлят всякакъв религиозен догматизъм. На второ място – и това естествено произтича от факта, че Бог вече не е висша ценност и крайна цел на религиозното спасение – те проявяват особено настойчиво внимание към живота: след като смъртта е последният етап, животът може само да придобие по-голяма стойност. Най-сетне обединява ги и един стилистичен компонент: пишат възможно най-ясно, за да бъдат четени възможно най-много. Авторите са далеч от известния философски херметизъм, характерен за „Мисълта 68“, която тъкмо защото се е обръщала към интелектуалците, а не към една идеологически зарамена маса, е можела да си позволи езотеричен език. Днес философията – една „Мисъл 98“ – е белязана от упадък на екстремизмите и демократизацията на културата и няма подобни задръжки по право и фактически да се обръща към всички. Нещо повече, благодарение на икономическата криза философската рефлексия естествено заема все повече място в публичния дебат тъкмо в момента, когато изглежда, че отговорите на хуманитарните науки се колебаят и губят свежестта си.

Така философията или по-скоро философиите отново се налагат на интелектуалната сцена. Ако въпреки различията „Мисълта 68“ е можела да се сплоти около един общ политически проект, „Мисълта 98“ остава проста метафора, в която различията са по-силни от съвпаденията. Достатъчно е да хвърлим поглед върху статута на живота и смъртта при шестимата философи, избрани тук, за да го проумеем.

За Андре Конт-Спонвил животът е от порядъка на бездната; никоя интелектуална концепция не може да го постигне. Въпреки всичко трябва да мислим повече, за да живеем по-добре, и да живеем повече, за да мислим по-добре. Дори ако теоретично нашите ценности не са верни, дори ако истината практически

нищо не струва, ние трябва да осъществим възможно най-добре нашето човешко положение, опитвайки се да посрещнем реалността такава, каквато е: без да се заблуждаваме относно реалността или нас самите, непрестанно трябва да се стремим и борим срещу дълбоко залегналия у нас егоизъм, като го преодоляваме чрез любовта към другия. Ако смъртта е краят, животът трябва да е образец на човечност.

За Марсел Конш животът е непрестанен поток, отнасящ ни от бреговете на раждането до бреговете на смъртта. За да удържим тази постоянна неустойчивост, той предлага две допълващи се решения: създаването на едно творение и предаването. Чрез творението избягваме физическата смърт, придобивайки безсмъртието, което придава написаното, а чрез предаването животът ни се сдобива със смисъл, стига нашите ценности да ни надживеят. Ако смъртта е краят, животът трябва да бъде съставен от размисъл и възискателност.

За Люк Фери животът не би могъл да се сведе нито до светския морализъм, който изгражда основата на нашите общества, нито до все още пронизващите ги религиозни течения. Въпросът за неговия смисъл и проблемът за преживяната мъдрост се поставят все тъй болезнено днес. Отговорът е в това, което Фери нарича индивидуация, смес едновременно от особено и универсално, единствен възможен достъп до познанието и любовта. Ако смъртта е краят, любовта е целта.

За Жил Липовецки животът трябва постоянна да се преопределя, тъй като социалното, което е по същността си движещо, постоянно го трансформира. Не по-малко важно е, че в нашите постмодерни общества животът остава висше благо, истинския консенсус на нашето време, най-малкото доколкото е присадено върху егото на всеки. Ако смъртта е краят, животът е всичко.

За Мишел Онфре животът е удоволствието на сетивата, на петте сетива, а не само на често привилегированите от философите две сетива – зрението и слуха. Да живееш означава да експериментираш, да пътуваш в книгите и по пътищата, за да срещнеш живия свят или множеството литературни светове. Хедонизмът предполага един активен живот, отворен към непознатото, към обмените и срещите. Ако смъртта е краят, животът е навсякъде.

За Клеман Росе животът е неприемлив, защото води към смъртта. Тази съвсем проста, елементарна за разбиране истина е всъщност най-трудната за възприемане. Оттук ние постоянно отричаме реалността, като се залъгваме относно действителното и нас самите. Животът в истина следователно би означавал да възприемем края на всяко нещо и от това да извлечем, доколкото е възможно, радост, разбирайки огромния шанс, който ни е даден в един момент да бъдем част от света. Ако смъртта е край, животът трябва да бъде приемане и после радост от всичко.

Така, тръгвайки от една и съща отправна точка, шестимата различни философи понякога се доближават, за да се раздалечат още по-добре. Но след като философията не е наука, а дирене, как би могло да бъде другояче? Тук не става дума за доказателство, става дума за спасение – а в областта на спасението всеки чертае своя собствен път и прави както иска... или както може.

Преди да предоставя думата на шестимата философи, държа да упомена, че всички заглавия са мои и че повечето текстове са били прегледани от техните автори. Бих искал тук още веднъж да им благодаря за тяхното съдействие и постоянно оказваното ми доверие. Нека ми бъде още позволено да изкажа искрени благодарности на тези, без които книгата нямаше да се появи – най-вече на Жислен Гертен, директор на списанието *Horizons philosophiques*, и на Изабел Ривар, директор на *Bulletin de la Société de Philosophie du Québec*. Те първи силно ме окуражиха да завърша проекта, който ми беше присърце, а именно да представя съвременната френска философия, все още недостатъчно позната отсам Атлантика. Благодаря им още за разрешението да публикувам текстове, които бях предал за списанията. Използвам случая да благодаря и на Доналд Иперсиал, директор на списанието *Symposium*, който любезно направи същото. Не бих пропуснал да изразя своята благодарност на членовете на фонда за академично развитие на Университета в Отава, с чиято финансова помощ осъществих философските си странствания. Поздравявам също колегите от департамента по философия на Университета в Отава, които ми оказаха дискретна, но ефикасна подкрепа и чрез критиките си подхраниха някои от моите размишления. Най-накрая, особена благодарност дължа на моята съпруга, която проследи открай докрай начинанието и без която това произведение не би могло да се появи.